

**ROMÁNIA KÖZÉPVÁROSAINAK GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI
ÖSSZEHASONLÍTÁSA KÁRPÁTOKON INNEN ÉS TÚL****ECONOMIC AND SOCIAL COMPARISON OF THE ROMANIAN MIDDLE SIZED
TOWNS BY HERE AND BEYOND OF THE CARPATHIANS****Kelemen Réka¹, Urbánné Malomsoki Mónika², Lőrinc Balázs³**egyetemi hallgató¹, tanszéki mérnök², PhD hallgató³Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem^{1,2,3}E-mail: k.reka0430@gmail.com¹, Urbanne.Malomsoki.Monika@uni-mate.hu¹,Lorinc.Balazs@phd.uni-mate.hu³**Összefoglalás**

A tanulmány középpontjában a romániai kis-középvárosok átfogó gazdasági és társadalmi vizsgálata áll. A kutatásunk során a Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal releváns adatai kerültek felhasználásra a két vizsgálati évre, 2015-re és 2019-re vonatkoztatva. Az alapmutatók rendszeréből komplex fejlettségi mutató került kiszámításra, mely során a 24 db alapmutatóból 15 db normalizált, komplex mutatót került kialakításra, melyeket három vizsgálati csoportra osztottunk: demográfiai-társadalmi pillér; ökonomiai pillér; infrastrukturális pillér. A kutatás célja, hogy feltérképezzük az országon belüli kis-középvárosok helyzetét, illetve, hogy mekkora mértékű a ténylegesen mérhető különbség a kutatásba bevont városok között, továbbá az ország mely pontjai számítanak élhetőbbnek, fejlettebbnek, avagy elmaradottabbnak. Az eredményeket összegezve elmondható, hogy a romániai kis-középvárosoknak mindössze felénél volt tapasztalható a tényleges, önmagukhoz mért fejlődés. A demográfiai helyzet egyre kedvezőtlenebb állapotot mutat vizsgált városok többségében, míg az ökonomiai és infrastrukturális színvonal esetében javuló tendencia írható fel általános trendként.

Abstract

The study focuses on a comprehensive economic and social analysis of small medium-sized towns in Romania. Relevant data from the Romanian National Statistical Office were used for the two years of the study, 2015 and 2019. From the system of basic indicators, a complex development indicator was calculated, in which 15 normalized complex indicators were constructed from 24 basic indicators, divided into three groups of analysis: demographic-social pillar; economical pillar; infrastructural pillar. The aim of the research is to map the situation of small and medium-sized cities in the country, to determine the extent of the actual measurable difference between the cities included in the research and to identify the areas of the country that are considered more liveable, more developed or less developed. To summarise the results, only half of Romania's small towns and cities have shown real progress compared to themselves. The demographic situation is getting worse in the majority of the cities surveyed, while the general trend is improving in terms of economic and infrastructural quality.

Kulcsszavak: Regionális gazdaság, romániai középvárosok, versenyképesség, fejlődés**JEL besorolás:** R10, R11**LCC: szám:** HD72-88

Bevezetés

Gyakran felmerül a kérdés, hogy miért is érdekes a középvárosok világával foglalkozni? A válasz talán egyszerűnek tűnhet, hiszen a lakóinak élete és a város nagyságából fakadó világa eléggé átmenetinek tekinthető, mivel a falusi és nagyobb városi jegyek ötvöződnék. A városi jelleg, a szolgáltatások és lehetőségek bővebb köre, a tömött és zsúfolt hangulat, a rengeteg impulzus, és mindezzel a nagyvárosi jellemzőkkel szemben megjelenik a kistelepülési életet megidéző társadalmi közvetlenség, a „szinte mindenki ismer mindenkit” jelenség.

A kis-középvárosok kiemelt fontossággal bírnak a városhálózati kutatásterületen, mivel a nagyobb városokhoz képest sokrétűbb és egyben szorosabb kapcsolatban állnak a vonzáskörzetükkel, környező településekkel, kistalvakkal, illetve a hálózatuk is sűrűbb. Egy korábbi, Székelyudvarhely városát vizsgáló kutatás szolgált megalapozó tanulmányként a jelenlegi témához. A vizsgálat alá eső városkategória meghatározás során Székelyudvarhely nyújtotta a kiindulási pontot. Tudniillik, Székelyudvarhely II. szintű megyei jogú város a romániai településrangsorolásban, mivel legalább egy megyére kiterjedő hatásköre van (2. rangú megyei jogú város), továbbá lakossága (nem megyeszékhely rang esetében) 25-70 ezer fő közé esik, és vonzáskörzete 20-60 km terjedelmű és 30-100 ezer fő. E ténymegállapításból kiindulva kutatásunk célja az az országon belüli kis-középvárosok helyzetének megismerése, többek közt a ténylegesen mérhető különbségek mértéke a kutatás alá esett városok között, illetve – az általunk használt módszerek és eredmények által – feltérképezni az ország élhetőbb, fejlettebb, avagy elmaradottabb pontjait.

Irodalmi áttekintés

A társadalmi és gazdasági különbségek mindig is jelen voltak és lesznek is az életünkben, mivel az egyenlőtlen fejlődés, így a térbeli különbségek alaptételként vannak jelen a mindennapokban, illetve a regionális tudományokban is egyaránt. A teljes kiegyenlítődés nem érhető el, ugyanis akár a szellemi-, akár a fizikai javakat vesszük vizsgálat alá, mindig fognak némi különbözőségeket mutatni (Nagy, 2018, Lengyel, 2021).

Főként azokban a térségekben jellemző az elmaradottság, ahol folyamatosan csökken a népesség száma (pl. természetes fogyás, magas elvándorlási hajlam, elöregedés), rohamosan csökken a lakosság képzettségi szintje, ahol csökkenő tendenciát mutat az infrastruktúra fejlettsége vagy a jövedelmi viszonyok elmaradnak az országos átlagtól. E ténymegállapításból kiindulva a regionális versenyképesség vizsgálata és elemzése napjaink talán legfontosabb térgazdasági kérdései közé tartozik (Horváth, 2001, Lengyel, 2010).

A fenti megállapításokból kiindulva az újszerű térségfejlesztési stratégiák kidolgozását régiókon belüli lehetőségekre, az endogén potenciálok kiaknázására, a saját és helyi erők megújítására, illetve azok fejlesztésére szükséges alapozni. Viszont mindezek alapján sincs egységesen elfogadott megoldási keretrendszer a területi különbségek mérséklésére. Kiemelt fontossággal bír ugyanakkor az adott térségben uralkodó viszonyok, így az erősségek és a gyengeségek szemügyre vétele, illetve a természeti, gazdasági és társadalmi folyamatok figyelembevétele is, ha a helyi gazdaságfejlesztés lehetőségeit vesszük vizsgálat alá (Lengyel, 2003, Horváth, 2004, 2006).

A területi különbségek és a fejlődés lehetőségei mellett ugyanakkor szükséges a városok, mint potenciális térségi centrumok elemzése is. Tudniillik a város az emberi településformák legmagasabb szerveződési szintje, egy olyan urbanizált terület, amely földrajzi értelemben egy régió területhasznosítására vonatkozik. Sűrűn lakott hely, ami ipari-, kereskedelmi-,

szolgáltatási-, illetve lakóövezetekkel jellemezhető. A várost „központi hely”-nek is szokás nevezni hagyományosan, tehát egy olyan településnek, amely nem mindennapi, specializált szolgáltatásaival, igazgatásával központjául szolgál a várost körülvevő falvaknak, azaz a közvetlen agglomerációnak (Enyedi, 2012, Káposzta, 2014).

Megfogalmazható továbbá, hogy a városfejlesztés, illetve a városrehabilitáció által történő beavatkozások a városi szövet átalakítására irányulnak a városi élet feltételeinek javítása érdekében. A városi szövet a városban található épületek és az azok által alkotott, épített terek összessége, azaz a helyi társadalom működésének fizikai kerete. A városi szövet, a társadalom, illetve a gazdaság egy összefüggő rendszert alkot, ahol kölcsönösségen és összefüggésen alapuló, együttesen meghatározott városi életminőség és versenyképesség javítás és fejlesztés zajlik (Malomsoki, 2010).

A városok fenntarthatósága érdekében a fizikai beavatkozások mellett, a városi életre vonatkozó – társadalmi, gazdasági, kulturális – beavatkozásokra megtervezésre és végrehajtására is szükség van. Az integrált városfejlesztési stratégia célja az élhető városok versenyképes és együttműködő kapcsolatainak megteremtése, illetve az intenzívebben kooperáló városháló megteremtése. Fontos a városfejlesztési célok meghatározásánál, hogy a gazdasági, szociális- és környezetvédelmi fejlesztések egy irányba tartsanak, ugyanazon prioritásokat képviseljék. Az ilyen, élhető város megteremtésének igen fontos kelléke az integrált tervezés, a leszakadó területek revitalizálása és rehabilitációja, a zöld területek védelme, illetve növelése, továbbá a város és agglomerációjának együttműködés és funkciómegosztó erősítése (Káposzta et. al., 2017, Nagy et. al., 2018).

Mindemellett szükséges megemlíteni azt is, hogy az urbanizáció sajátossága Európában, hogy egy egységesülő városrendszer kezdett kiépülni, az igen sokszínű és akár ellentétes nézetekkel rendelkező városok közötti integrációval. A globalizáció más kontinenseken jobbra feszültségkeltő, illetve belső ellentéteket erősítő hatással érezte magát a gazdasági hálóba beépülő városok és az abból kimaradók között. A kontinensünkön létező egységes városrendszer, éppen emiatt, nagy előny lehet a jövőben a fejlődő gazdaságokkal folytatott versenyben. Napjaink, modern urbanizációs folyamatainak alakulásában a legerősebb szerepet a gazdasági háttér tölti be. A gazdaság bővülése és fejlődése a munkaerőt vonzza, így növekvő népességszámot eredményez, ami szükségessé és lehetővé is teszi egyben a szolgáltatási szektor fejlődését, illetve szélesebb körű kiépítését is (Csath, 2021).

Összegezve megállapítható, hogy az elmaradott térségek településein és városain a folyamatos népességfogyás mellett az előregedés következményeivel is meg kell, hogy „küzdjenek”. Ezek a trendek elsősorban az elérhető munkaalkalmak, munkahelyek számával magyarázhatók, mivel a magasabb mobilitási hajlammal rendelkező – többségében fiatal – népesség a fejlettebb centrum(ok) irányába történő elmozdulása vándorlási trendként van jelen a mindennapokban. Mind a belső vándorlás, mind pedig a külföldre történő elvándorlás a területi versenyképességet negatívan befolyásoló tényezőként jelenik meg. Ebből kifolyólag a hátrányosabb helyzetű téregységekben az idősebb korosztály, a képzetlen munkaerő, illetve a kulturális és társadalmi élet hiánya okozza a társadalmi leszakadást és a gazdasági hanyatlást (Káposzta, 2021).

A fejlesztés alapvető kérdései közé tartozik, hogy mely térségeket sorolunk az elmaradott kategóriába, és mit tekintünk elérendő fejlettségi szintnek. Miután a területi egyenlőtlenségek situációját sok tényező alakítja és formálja, ezért érdemes a legfontosabbakat külön-külön is megvizsgálni és értelmezni (pl. jövedelemegyenlőtlenségek vizsgálata, munkaerőpiaci helyzet elemzése, innovációs képesség vizsgálata).

Anyag és módszertan

A kutatás módszertani ismertetésének elején a vizsgálandó városok kiválasztási módszerét részletezzük. Leszögezendő, hogy az elemzés szempontjából fontos tényezőként jelentek meg Románia természetföldrajzi adottságai (jelen esetben a Kárpátok hegyvonulatai), így létrehozva – Magyarországról tekintve – a Kárpátokon innen (történelmi magyar vidék, jelenkori értelemben vett Erdély), illetve a Kárpátokon túl (ó-romániai vidék) elhelyezkedő középvárosi csoportokat. A vizsgálat alá eső városkategóriát a települési lakónépességek szerint határoztuk meg, miszerint a 28 és 48 ezer lakosságszám közötti városok képezték az elemzés alapját. E kategóriába – Románia tekintetében – mindösszesen 35 település tartozik, mindkét vizsgálati évben, ugyanakkor a statisztikai vizsgálatokhoz csökkentettük ezen elemszámot, így 13-13 db várost vontunk be a Kárpátok két „oldaláról” a vizsgálatunkba. E módszertani döntést a földrajzi-területi sűrűség csökkentésével, valamint az elemzés szempontjából kedvezőbb területi eloszlással tudjuk magyarázni. Ugyanakkor meg kell megemlíteni, hogy a nevezett téregységek településeit teljes komplexitásában is szükséges lesz megvizsgálni a jövőben, ezzel is elősegítve a romániai kis-középvárosok fejlődését. Az **1. ábra** az elemzésbe bevont településeket tartalmazza:

1. ábra: A vizsgált romániai középvárosok listája, két területi egységre osztva - a Kárpátok hegyvonulata által

Forrás: Saját szerkesztés, 2021.

A település kiválasztási folyamat után az elemzéshez szükséges mutatólistát állítottuk össze, melyhez a Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatbázisaiból a 2015 és 2019 évek településszintű mutatórendszerét használtuk. Mindösszesen 24 alapmutatót választottunk ki a társadalmi-, demográfiai-, gazdasági- és az infrastrukturális tématerületekről. Ezt követően az alapmutatókból 16 normalizált, komplex mutatót képeztünk a reális összehasonlíthatóság céljából, melyeket 3 kategóriába soroltunk:

- Demográfiai-társadalmi pillér;
- Ökonómiai pillér;
- Infrastrukturális-ellátottság pillér.

A vizsgálathoz felhasznált komplex mutatók rendszerét (pillérenként) az **1. táblázat** tartalmazza:

1. táblázat: A komplex mutatók rendszere, pillérenként

Pillér	Normalizált mutatók megnevezése	Mértékegység
DEMOGRÁFIAI-TÁRSADALMI PILLÉR	Népsűrűség	fő/km ²
	Öregedési index	ezrelék
	Eltartottsági ráta	%
	Természetes szaporodás/fogyás	ezrelék
	Vándorlási egyenleg	ezrelék
	100 lakásra jutó állandó lakosok száma	fő
ÖKONÓMIAI PILLÉR	Munkanélküliségi ráta	%
	Alkalmazottak aránya az aktív lakosságban	%
	Fogadott vendégek a szálláshelyek kapacitásának százalékában	%
	Mezőgazdaságilag művelt és erdőgazdálkodási területek aránya az összterületből	%
INFRASTRUKTURÁLIS-ELLÁTOTTSÁG PILLÉR	1 pedagógusra jutó tanulók száma	fő
	1 háziorvosra jutó személyek száma	fő
	Burkolt (modernizált) utcák hosszának aránya a teljes utcahosszhoz viszonyítva	%
	Közműöllő	%
	Építési engedélyek a lakásállomány százalékában	%

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A vizsgált városok fejlettségi helyzetének, állapotának meghatározásához a jelenleg is hatályos, magyarországi „A kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) számú Korm. rendeletben” meghatározott módszertant alkalmaztuk, mely 3 fő lépésből áll:

1. a normalizált mutatókból **alapindikátorok** képzése egyenként az alábbi képletel:

$$\text{alapindikátor} = \frac{\text{adott normalizált érték} - \text{legkisebb normalizált érték}}{\text{legnagyobb normalizált érték} - \text{legkisebb normalizált érték}} \times 100$$

2. a képzett alapindikátorokból **csoportindikátorok** számítása (az alapindikátorok átlagával):

$$\text{csoportindikátor} = \frac{\text{alapindikátor}_1 + \text{alapindikátor}_2 + \text{alapindikátor}_3 \dots \dots}{\text{alapindikátorok darabszáma}}$$

3. A csoportindikátorok átlagolásából a **Komplex Fejlettségi Mutató** kiszámítása:

$$KFI = \frac{\text{csoportindikátor}_1 + \text{csoportindikátor}_2 + \text{csoportindikátor}_3}{\text{csoportindikátorok darabszáma}}$$

Mivel a képlettel 0 és 100 közötti értékek kaphatók, így lényegében a tanulmányban a városok saját fejlettségi „százalékosságát” fejeztük ki az összes vizsgált városhoz viszonyítva. Nagyon fontos kiemelni, hogy egyes mutatók (pl. öregedési index, munkanélküliségi ráta, eltartottsági ráta, orvosiellátottság- és pedagógus-leterheltség) esetében az bizonyul a fejlettségi állapotra kedvezőbb adatnak, mikor kisebb értéket mutat az alapindikátor. Így a képlet módosul, mivel a fejlettségi szint realisabb kifejezése céljából „egyirányúsítani” szükséges a mutatókat:

$$\text{alapindikátor} = \frac{\text{adott normalizált érték} - \text{legkisebb normalizált érték}}{\text{legnagyobb normalizált érték} - \text{legkisebb normalizált érték}} \times (-100) + 100$$

Ezt a teljes indikátorrendszert mindkét említett vizsgálati év (2015 és 2019) esetében végigvettük, majd a kapott eredmények alapján rangsoroltuk a városokat a pillérekben és Komplex Fejlettség esetében is, végül pedig kategorizáltuk a kialakult rangsorokat: elsőként a vizsgált városok képzett csoportindikátorainak átlagolásával két csoportot alkottunk (az átlagérték alatti- és feletti városok), majd a két csoporton belüli átlagot is kiszámítottuk, mely által 4 kategóriát képeztünk az alábbi jelölésekkel:

1. **Zászlóshajók** (legfejlettebbek);
2. **Átlag feletti** (inkább fejlettebbek);
3. **Átlag alatti** (inkább fejletlenebbek);
4. **Leszakadók** (legfejletlenebbek).

Mivel minden pillérben külön végig vezettük ezt a folyamatot, így más-más határértékek kerültek meghatározásra, a saját magukhoz mért átlagértékek miatt. A térképes ábrázolást a Google My Maps szolgáltatásával végeztük el, ahová Google fiókos bejelentkezés után saját térképek szerkeszthetők továbbá a Google Drive fiókba menthetőek is.

Eredmények és értékelésük

A tanulmány e fejezetében a legfontosabb eredmények és azok értékelése kerül bemutatásra, így a komplex fejlettségi mutató eredményeinek elemzése a három pillér értékeinek függvényében. Mindemellett ábrázolásra kerül a városok értékeinek változása is, 2015-ről 2019-re. Ami elsőre szembe tűnhet, hogy a 4 fejlettségi kategória elemszámai a zászlóshajók esetében nem változtak, viszont az összes átlag alatti város közül 2019-re már jelentősen bővült a leszakadó városok listája. A vizsgált települések szélsőértékei enyhén pozitív irányba mozdultak, ami azt jelenti, hogy általános fejlődés mérhető az általunk alkalmazott mutatórendszer szerint. A városok önmagukhoz mért fejlődési tendenciáival kapcsolatban megállapítható, hogy mindössze 5 db ó-romániai és 7 db erdélyi város állapota mutat fejlődést, míg a többi város állapota romlást mutat. Komplexen nézve a legnagyobb mértékű fejlődés (+5,00) Husi, Tecuci, Székelyudvarhely városokban volt. Husi város esetében leginkább a demográfiai-társadalmi helyzet nagymértékű javulásának – kiemelten a növekvő természetes szaporodásnak és kedvező beköltözési aránynak köszönhetően, míg a másik két város esetében a nagyobb ívű ökonómiai fejlődés mérhető – kiemelten – Tecuci városban nagyarányú agrártevékenységi területek és jobb szálláshely-kihasználtság, míg Székelyudvarhelyen az alkalmazottak nagymértékben növekvő aránya az aktív korú lakossághoz viszonyítva és a mezőgazdaságilag művelt területek magas (70,33%-os) aránya. Ezzel szemben a legnagyobb mértékű csökkenés (-5,00) volt megfigyelhető Fogarason, mivel mindhárom pillér esetében

helyzetromlás mérhető (pl. előregedő társadalom, kisebb arányú agrártevékenységi területek, közműolló százalékos arányának csökkenése), leginkább ökonómiai szempontból, továbbá Ramnicu Sarat városban, ahol főleg ökonómiai helyzetromlás volt jellemző (pl. kihasználatlan szálláshelykapacitás, egyre szűkül az alkalmazottak aránya).

2. táblázat: A vizsgált városok komplex fejlettségi mutatója 2015-ben és 2019-ben

A vizsgált városok KOMPLEX FEJLETTSÉGI MUTATÓI							
2015			2019			Hely. vált.	érték vált.
Sor- rend	Város	Érték	Sor- rend	Város	Érték		
1	Popesti-Leordeni, IF	55,29	1	Husi, VS	56,84	7	8,98
2	CsíkSZereda, HR	53,20	2	CsíkSZereda, HR	55,20	0	2,00
3	Négyfalu, BV	51,63	3	Popesti-Leordeni, IF	55,18	-2	-0,11
4	Segesvár, MS	50,96	4	Szászrégen, MS	53,03	2	2,87
5	Pascani, IS	50,30	5	Tecuci, GL	52,68	7	7,06
6	Szászrégen, MS	50,17	6	Székelyudvarhely, HR	52,16	5	6,11
7	Szászsebes, AB	50,02	7	Szászsebes, AB	51,01	0	0,99
8	Husi, VS	47,87	8	Négyfalu, BV	50,38	-5	-1,25
9	Lugos, TM	46,29	9	Segesvár, MS	49,99	-5	-0,97
10	Dorohoi, BT	46,19	10	Pascani, IS	48,49	-5	-1,80
11	Székelyudvarhely, HR	46,05	11	Lugos, TM	47,47	-2	1,18
12	Tecuci, GL	45,63	12	Karánsebes, CS	46,00	8	4,53
13	Caracal, OT	44,67	13	Dorohoi, BT	45,48	-3	-0,71
14	Fogaras, BV	44,17	14	Máramarossziget,MM	43,42	2	-0,18
15	Dés, CJ	43,63	15	Radauti, SV	43,03	2	-0,11
16	Máramarossziget, MM	43,60	16	Dés, CJ	40,69	-1	-2,95
17	Radauti, SV	43,14	17	Caracal, OT	40,62	-4	-4,05
18	Ramnicu Sarat, BZ	43,13	18	Campina, PH	39,13	6	4,27
19	Borsa, MM	41,90	19	Borsa, MM	38,42	0	-3,48
20	Karánsebes, CS	41,47	20	Ramnicu Sarat, BZ	38,05	-2	-5,08
21	Mangalia, CT	39,74	21	Fogaras, BV	37,35	-7	-6,82
22	Rosiorii de Vede, TR	37,40	22	Campulung, AG	36,72	1	0,04
23	Campulung, AG	36,68	23	Mangalia, CT	36,54	-2	-3,20
24	Campina, PH	34,86	24	Rosiorii de Vede, TR	36,34	-2	-1,06
25	Fetesti, IL	33,37	25	Fetesti, IL	35,31	0	1,94
26	Petrozsény, HD	31,22	26	Petrozsény, HD	35,22	0	3,99

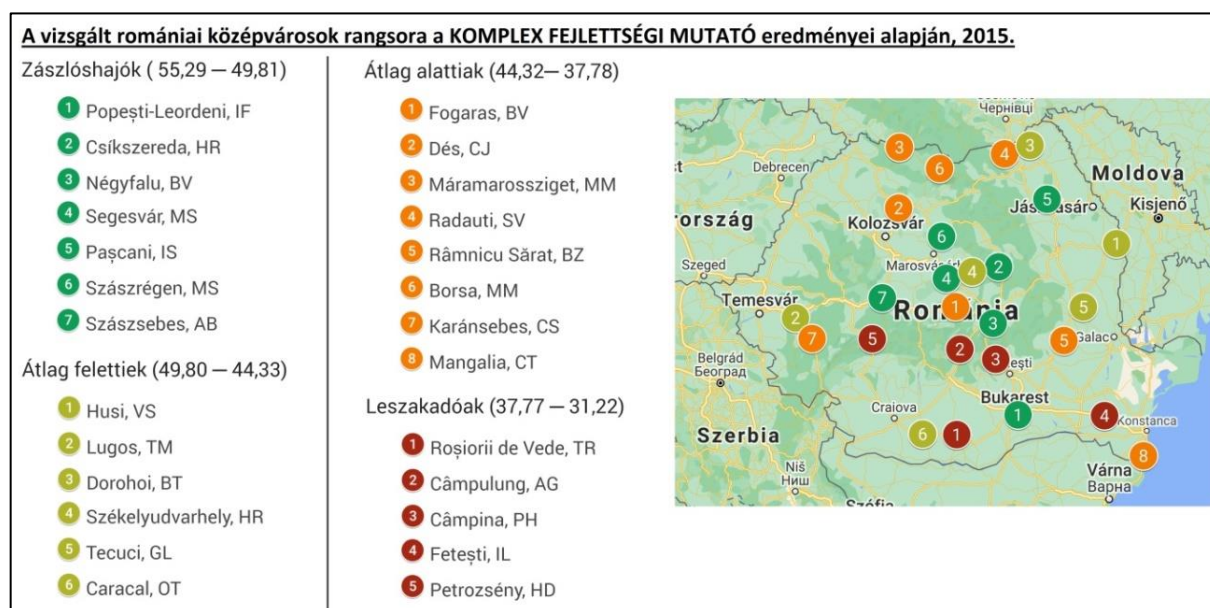
Forrás: Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás, 2021.

Kiolvasható, hogy 2019-re 9 db erdélyi város átlag feletti fejlettségű (CsíkSZereda, Szászrégen, Székelyudvarhely, Szászsebes ökonómiai fejlődésének – leginkább a történelmi-turizmus

profilból adódó növekvő szálláshelykapacitás-kihasználtságnak, továbbá Négyfalu, Segesvár, Lugos, Karánsebes – enyhébb ökonómiai és infrastrukturális fejlődésnek köszönhetően). A kategóriák között, a zászlóshajók közül visszaesett Négyfalu és Segesvár (enyhe demográfiai-társadalmi gyengülés – csak a vándorlási egyenleg változott egymáshoz viszonyítva kedvező irányba) és Pascani – főképp ökonómiai okokból – csökkenő alkalmazottak aránya és csökkenő szálláshely-kihasználtság miatt, ezzel szemben helyettük felkerült Husi, Tecuci és Székelyudvarhely, mivel ezekben a városokban volt a legnagyobb mérhető fejlődés 2015-ről 2019-re. Ezen kívül átlag alattiak közé Caracal, illetve a leszakadók közé Ramnicu Sarat, Borsa és Mangalia. Caracal, Ramnicu Sarat és Borsa esett vissza. Ezesetben egyértelműen az ökonómiai gyengülés okozza a visszaesést, mely kiemelten a csökkenő szálláshely-kihasználtság és a munkanélküliségi- és foglalkoztatási mutatók kedvezőtlenebb értékeivel magyarázható, emellett Mangalia pedig a legnagyobb mértékben romlott demográfiai-társadalmi helyzetet tekintve (28%-osan), azon belül a túlcordulón magas öregedési index, megnövekedett halálozások aránya és a vándorlási egyenleg is jelentősen romlott a vizsgált időszakban.

Mindhárom vizsgálati pillér csoportindikátor-változása pozitív irányú Husi, Tecuci és Karánsebes városokban, vagyis önmagukhoz mérten javultak demográfiai-társadalmi, ökonómiai és infrastrukturális szempontból is egyaránt. A legnagyobb ívű ökonómiai fejlődésen átesett városok esetében a szálláshelykapacitás-kihasználtság és az alkalmazottak aránya növekedett, név szerint Tecuci és Campina városban, továbbá Székelyudvarhely és Szászsebes esetében is – ahol ráadásul a és a mezőgazdaságilag művelt területek 70% körüli magas aránya is befolyásoló tényezőként jelenik meg. Ezidő alatt az infrastrukturális csoportindikátorok esetében a legnagyobb fejlődésen Karánsebes (97%-os a modernizált burkolt utcák hosszának aránya), Dés és Borsa (kiadott építési engedélyek magas aránya a lakásállomány százalékában), Dorohoi (enyhülő házi orvosi leterheltség), továbbá Fetesti (legnagyobb mértékű közműöllő javulás) esett át (2.táblázat).

Kapcsolódva a fenti megállapításokhoz a **2. és 3. ábrán** a városok értékei kerülnek bemutatásra térképes megjelenítéssel.

2. ábra: A vizsgált romániai középvárosok rangsora a Komplex Fejlettségi Mutató alapján, 2015-ben

Forrás: Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés, 2021.

3. ábra: A vizsgált romániai középvárosok rangsora a Komplex Fejlettségi Mutató alapján, 2015-ben

Forrás: Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés, 2021.

A térképes ábrázoláson is jól láthatóak a vizsgálati eredmények, miszerint az északi határ menti vidék (Máramarossziget – Borsa – Radauti vonal a komplex mutató szerint a többi vizsgált városhoz képest rosszabbul teljesített mindkét évben, továbbá a Kárpátok déli részén fekvő városok (Petrozsény, Campulung, Campina) is leszakadóak között maradtak, illetve Fogaras is hozzájuk igazodva gyengült, továbbá Campina-Campulung-Fogaras hármását erősen meghatározza közeli nagyvárosok (Brassó és Bukarest) gazdasági ereje. A Fekete-tenger partjához közel fekvő Fetești és a tengerparti Mangalia városok érdekes módon egyre romló állapotúak a drasztikus demográfiai és társadalmi helyzetromlás miatt – Fetești esetében leginkább az elnehezülő függőségi ráta és a természetes fogyás miatt Mangalia város esetében pedig a kifejezetten kedvezőtlen vándorlási egyenleg miatt, mindezzel magyarázható, hogy a leszakadó városok közé tartoznak.

Az átlagos komplex fejlettségi mutatónál jobban teljesítő városok – vagyis az átlag feletti és zászlóshajók – egyrészt az ország középső részén helyezkednek el leginkább – Szászsebes, Szászrégen, Segesvár, Csíkszereda, Székelyudvarhely és Négyfalu az ökonómiai tényezők, mutatók javulása által, másrészt a keleti országrészen – Dorohoi (infrastrukturális pillér), Pașcani (demográfiai-társadalmi pillér), Husi és Tecuci (mindhárom pillér) pozitív változása által (3. ábra) (4. ábra).

Következtetések

A kutatás elején az egyik első gondolat az volt, hogy a romániai városok többsége biztosan javuló tendenciát mutat, hiszen egyre népszerűbbek az integrált városfejlesztési stratégiák, a jó gyakorlatok megalkotása, az országon belüli és nemzetközi együttműködések az azonos nagyságú városok szintjén. E ténymegállapításhoz igazodva, illetve a csoportindikátorok és a komplex fejlettségi mutató által kapott végső eredményekből és összefüggésekből kiindulva a következtetéseinket és javaslatainkat az alábbiakban fejtjük ki.

A vizsgált romániai középvárosok többségénél demográfiai-társadalmi helyzetromlás tapasztalható, ezzel szemben ökonómiailag és infrastrukturálisan a városok többsége fejlődött. Számos város esetében statisztikailag is bizonyított az egy-egy pillér nagyobb ívű romlása önmagához képest, viszont ezzel szemben néhány kiugró fejlődés is megfigyelhető volt. Összességében elmondható, hogy a csoportindikátorok összevetése, vagyis a komplex fejlettségi mutató bizonyítja, hogy 26 városból 14 városban volt tényleges teljes körű fejlődés.

Romániában, főleg a Kárpátok vidékén köztudott, hogy kiemelten fontos tevékenység gazdasági szempontból is az erdőgazdálkodás és a hegyvidéki gazdálkodás. Romániában az agrárszektor kifejezetten magas körülbelül 20%-os arányt képvisel a GDP-ben, melynek felét csak a fakitermelés adja. Települési szinten a vizsgált városok esetében az ökonómiai pillér – mező- és erdőgazdálkodás arányának elemzése által kiderült, hogy a vizsgált városok mindegyikének a közigazgatási területüknek összesen legalább 60%-a mezőgazdaságilag művelt vagy erdőgazdálkodási használatban van. Területi bontásban vizsgálva a végeredmény az, hogy az erdélyi városok közigazgatási területén átlagosan 54,67% mezőgazdaságilag művelt területek aránya és átlagosan 30,62% erdőgazdálkodási területek aránya, míg ezzel szemben az ó-romániai városok közigazgatási területén átlagosan 69,76 % a mezőgazdaságilag művelt területek aránya és átlagosan 5,73% az erdőgazdálkodási területek aránya. Összesítve az erdélyi városok közigazgatási területén nagyobb arányban található mező- és erdőgazdálkodási terület (89,93 %), mint az ó-romániai városok esetében (78,14%).

A tanulmány végén néhány fejlesztési javaslatot és felzárkóztatási lehetőséget fogalmazunk meg az alábbiakban a romániai középvárosokra vonatkoztatva:

- Első lépésként minden városvezetésnek érdeke kell, hogy legyen egy átfogó és egyben a városra adottságaira specializált, reális, megvalósítható városfejlesztési stratégia készítése és ezzel összhangban egy kistérségi területi fejlesztési terv készítése a vonzáskörzetük településeivel közösen, mivel általánosan kijelenthető, hogy a város-vidék szimbiózis kapcsolata szinte mindenhol jelen van, hiszen valamilyen szempont alapján (pl. munkahely, oktatás, ügyintézés, ezzel szemben alapélelmiszer-ellátás, nyersanyagforrás) függnek egymástól a városok és vonzáskörzetük egyaránt. Például: helyi-térségi termékek forgalmazása (jó példa már a Merkúr-Székelyföldi üzletlánc), közös úthálózat-fejlesztés, közös tömegközlekedés megszervezése.
- A területi adottságok sokszínűsége végett érdemes lenne a városok turizmus-fejlesztésére is hangsúlyt fektetni, legyen szó akár gyógy-, szabadidős-, történelmi-, kulturális-, vagy éppen bányaturizmusról, mivel így szélesedne a turizmus-paletta az országban is egyaránt, ezáltal a fogadott vendégek éves számának növekedésével a szálláshelyek kihasználtságának aránya is javulna. Konkrét példákat említve: bányalátogatás, csónakázás a várost átszelő folyón, szabad strand, várlátogató körút, interaktív múzeumok, Városunk kincsei – érdekességkereső túra.
- Ami viszont szinte minden városban „hiány-szektor” – mivel inkább a növekedő pólusvárosok elszívják – a Kutatás-Fejlesztés-Innováció tevékenységek köre. A vizsgált városok, közepes méretükből adódóan már rendelkeznek szakképzésekkel, akár kihelyezett vagy konkrétan helyi felsőoktatási intézménnyel, ezért érdemes lenne az oktatási intézmények oktatóit és tanulóit továbbá a vállalkozókat is bevonni a helyi fejlesztési folyamatokba, így az integrált térség- és városfejlesztést közösen kialakítani.
- Mindemellett gazdasági fejlődésre mindenféleképpen szükség van, ezért érdemes lenne az ipari parkok tudatos, rendezett kialakításával is foglalkozni a kisebb városoknak is, hogy

lépést tudjanak tartani a társadalmi és a gazdasági változásokkal egyaránt a megfelelő és hatékony együttélés érdekében, s így a területileg és jogilag is rendezett ipari parkokba nagyobb eséllyel lehetne vállalatokat odavonozni. Továbbá egyes jó példák szerint vállalkozói, pályakezdő, mesterember és egyéb inkubátorházak létesítése is hasznos lenne. Jó példa erre Székelyudvarhelyen a Harghita Business Center vállalkozói inkubátorház.

- Továbbá a pénz helyben maradása és a helyi gazdaságfejlesztés érdekében jó gyakorlat építhető át a soproni kékfrank vagy a debreceni helyi pénzt példájára alapozva, melynek lényege, hogy ezek az „utalványok” a helyi üzletekben fizetőeszközként használhatók fel, mely a helyi önkormányzatnál az ország valutájára válthatóak, tehát senkit nem érint hátrányosan, pénzügyi kieséssel a helyi pénz használata, sőt, fejlődést generáló tényezőként jelenhet meg.

Összegzés

A vizsgálat újszerűsége a kis-középvárosok részletes fejlettségi elemzésében rejlik. Az eredmények a regionalizmus jegyében tovább aktualizálhatók. A két vizsgálati évre vetített tendenciáról elmondható, hogy a vizsgált romániai középvárosok alig több, mint fele fejlődött ténylegesen önmagukhoz mérten és szinte mindegyik város demográfiai-társadalmi szempontból egyre hanyatlóbb állapotban van, a legnagyobb problémát az elvándorlás és az elöregedés okozza. Számos város esetében statisztikailag is alátámasztható az egy-egy pillér nagyobb ívű leépülése önmagához képest, viszont ezzel szemben néhány ténylegesen kiugró fejlődés is megfigyelhető volt. Az ökonómiai pillért tekintve az összes város és lakói életében magas szerepet kap az agráriumon belül az erdő- és mezőgazdálkodás, hiszen legalább 60% az erre használt földterületek aránya a települések közigazgatási összterületében. Területi egység összehasonlításában a mezőgazdasági tevékenység átlagosan inkább a Kárpátokon túli vidéken magasabb, míg az erdőgazdálkodási tevékenységre szánt földterületek aránya inkább az erdélyi városok közigazgatási területén magasabb, mindez a domborzati adottságokkal magyarázható.

Irodalomjegyzék

1. Csath, M. (2021): Versenyképesség mozaik. Budapest: Akadémiai Kiadó.
2. Enyedi, G. (2012): Városi Világ (old.: 138-158). Budapest: Akadémiai Kiadó.
3. Horváth, G. (2001): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. *Tér és Társadalom*, 203-231.
4. Horváth, G. (2004): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. *Tér és Társadalom*, 203-231.
5. Horváth, G. (2006): Régiók és települések versenyképessége. MTA RKK, Pécs.
6. Káposzta, J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései. *Gazdálkodás*, 399-412.
7. Káposzta, J. – Illés, B. – Nagy, H. (2017): Examination of impact of economic policy on quality of life in regions of some European countries with global perspective, *Engineering for Rural Development*, 2017, 16, pp. 236–241.
8. Káposzta, J. (2021): A regionális versenyképesség gazdasági kapcsolatrendszere. In M. Csath, *Versenyképességi mozaik* (old.: 1-15.). Budapest: Akadémiai Kiadó.
9. Lengyel, I. (2003): Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon. JATEPress, Szeged.
10. Lengyel, I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés - Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Budapest: Akadémiai Kiadó.
11. Lengyel, I. (2021): Regionális és Városgazdaságtan. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó.

12. Nagy, H. (2018): A helyi gazdaság szereplőinek együttműködési lehetőségei a vidéki térségek versenyképességének fokozására. *Studia Mundi - Economica* (Vol. 5. No. 1.), 24-32.
13. Nagy, H. – Káposzta, J. – Varga-Nagy, A. (2018): Is ICT smartness possible development way for hungarian rural areas? *Engineering for Rural Development*, 2018, 17, pp. 463–468.
14. Malomsoki, M. (2010): Integrált Városfejlesztési Stratégia. In Káposzta, J. et. al.: *Regionális- és Városgazdaságtan* (old.: 65-76). Gödöllő: Szent István Egyetem - Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet.
15. Tóth, T., Káposzta, J. (2021): *Successful management of settlements to boost rural development*. *EUROPEAN COUNTRYSIDE* 13 (2021) 4. pp. 819-833. 15 p. (2021) DOI: <https://doi.org/10.2478/euco-2021-0044>
16. Venczel, Márk, Peredy, Zoltán, Rohács, Dániel, Rohács, József (2019): *Intelligens biztonsági megoldások a nemzetközi repülőterek jövőbeli terrorfenyegetettségének hatékony csökkentése érdekében*. *REPÜLÉSTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK (1997-TŐL)* 31: 3 pp. 187-204, 18 p. (2019) DOI: [10.32560/rk.2019.3.631](https://doi.org/10.32560/rk.2019.3.631)